

Jaroslav Král
Útok na vzdělanost budoucí generace

Učitel matematiky, Vol. (1992), No. 4, 16–18

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/152130>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1992

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

vlastní oblibě se těší fráze ohánějící se "demokracií a svobodou". Nedávná minulost by měla být výstrahou, jak snadné je takové bombastické formulace zneužít. Je zcela jasné, že v jakémkoliv systému vznikne řada dobrých škol. Jde tudíž o to, jak zabránit, aby vznikaly školy mizerné. Myslím si, že z tohoto hlediska by se měl každý zamyslet nad předkládanými návrhy. Jakýkoliv systém, který umožňuje vznik a existenci nekvalitních škol, je nutno hodnotit jako nepřijatelný. Jde o to, že kvalitu školy určuje vždy především kvalita učitelů a s tím spojená nezávislost učitelů na způsobu, jak jsou školy financovány. Tržní mechanismy naše školství nevyhlásí. Potřebujeme dobré učitele, dobře vybavené školy a dobré principy: škola musí být včas diferencovaná, musí v žácích pěstovat schopnost jasně se vyjadřovat, komunikovat, samostatně myslet a nepřeceňovat faktografické znalosti, musí být dostatečně regulovaná a vést žáky k systematické práci. Bez poctivé práce toho nelze nikde na světě mnoho dosáhnout. Maturita, která s lety značně zdegenerovala, by měla znovu nabýt své důležitosti z předválečných let. Svobodný výběr předmětů ke kvalitě vzdělání mnoho nepřispívá, je mnohem efektivnější dát větší volnost výběru učitelům.

Ač často vidím mnohdy nekritický obdiv ke všemu, co přichází ze západu, projekt IDEA je v tomto směru opatrný. V řadě západních států totiž některé z návrhů skupiny IDEA do školství v minulosti pronikly, často s politováníhodnými následky. Na příklad, v řadě kanadských provincií zplodila tato módní vlna "liberálního" přístupu ke vzdělání v 70-tých letech generaci s vysokým procentem "funkčních analfabetů" tj. lidí, kteří mají potíže s porozuměním jednoduchých návodů a vyplněním běžných formulářů.

Vím, že je nepopulární mluvit o nutné diferenciaci, o práci a nutnosti ji kontrolovat, o osobní odpovědnosti za výsledky práce, o prověřování kvalit stávajících učitelů. Nutné ale o tom mluvit je. Jinak bude naše republika stále tam, odkud se chceme a musíme dostat. Cesta do Evropy, o které se v Praze s oblibou hovoří a která je pro mnohé synonymem blahobytu, vede přes tvrdou práci, přes neopakování vlastních i cizích chyb, přes využívání zkušeností, skrze rozum a cit - a ne skrze malicherné spory, líbivé fráze a aplikování zákonů trhu tam, kde nejsou vhodné.

Útok na vzdělanost budoucí generace

(Jaroslav Král, Brno)

Opět tu máme (po kolikáté od války) kampaň za úplnou reformu našeho školství. Je to asi už taková naše tradice. A tradičně se ukazuje, že mnohé propagované reformy mohou mít velmi vážné negativní důsledky. Návrhy reformy vycházejí z následujících premis.

1. Stav našeho školství je katastrofální, je nutné okamžité radikální řešení.

2. Učitelé pracují špatně, tak špatně, že je nutné je neustále veřejně kritizovat.

3. Reforma školství musí být založena na komercializaci školství (zavedení tržních vztahů do vzdělávání), maximální liberalizaci školského systému a vzdělávání. V návrzích je cítit inspiraci anglosaským školstvím (které je např. v USA kritizováno samotným prezidentem Bushem), méně se uvažuje vývoj škol v ES. V některých návrzích se dokonce popírá odpovědnost státu za úroveň základního vzdělávání, návrhy tedy jdou ještě před Marii Terzií.

Obrátme se k jednotlivým premisám.

(A) Je mnoho důvodů k tvrzení, že naše školství není přes všechny nedostatky v takovém stavu, aby se na něm nedalo nic zkazit:

a) Naše školství zatím nevychovává funkční analfabety (lidi, kteří jen s obtížemi čtou a nejsou schopni vyplnit jednoduchý formulář). Tento efekt však měly liberalizační excesy na některých školách v Kanadě a USA.

b) Naši emigranti byli i díky u nás získanému vzdělání velmi úspěšní. Např. čeští emigranti v Kanadě (i po roce 1968) byli podle studií kanadské vlády nejúspěšnější ze všech přistěhovalců.

Většina z nich hodnotí u nás získané vzdělání vysoko. Platí to především o těch, kteří mají navíc možnost srovnávat na svých dětech (např. prof. Brůha, McMaster U., Canada), a kteří neselhali jako odborníci.

c) Nelze zapomínat na roli studentů 17. listopadu. To zpochybňuje oblíbené tvrzení, že naše školství potlačuje osobnost žáků.

(B) Naši učitelé patří k nejhůře placeným kategoriím vysokoškolských pracovníků. Tento stav se spíše zhoršuje. Přitom jsou snad nejvíce ze všech profesí vystavováni veřejné kritice, což je situace, která práci učitelů neprospívá (jde vlastně o hrubou pedagogickou chybu). Z výše uvedeného plyne, že výsledky práce učitelů (především ve srovnání např. s výsledky našeho průmyslu) nemusí být tak zcela špatné. Většina učitelů by proto přivítala opravdu objektivní hodnocení své práce podle skutečných výsledků. Chránilo by to je a hlavně naše děti před nekvalifikovanými (nebo sobectvím inspirovanými) zásahy a zvlí. Bohužel to je právě to, oč nejméně stojí propagátoři komercializace vzdělání (viz jejich vystoupení v televizi a v Lidových novinách, kde nikdo z nich nenavrhuje veřejně přístupná objektivní kritéria hodnocení výsledků).

(C) Komercializace a bezhlavá liberalizace školství bez nezávislé kontroly kvality nemůže vést k dobrému. V tomto směru je asi nezastupitelná role státu, který v zájmu mladé generace musí zaručovat a také požadovat povinnou školní docházku a jistý rozsah znalostí při absolvování určitého typu školy. I tento princip je zpochybňován (viz článek red. Kalouse v Lidových novinách 11.2.1992). Návrhy na zavedení tržních vztahů do škol neberou v úvahu, že se nedostatky v práci školy a záporné efekty různých experimentů mohou projevit až po mnoha letech. Předpokládat, že se může v naší rychle se měnící společnosti za těchto okolností uplatnit regulační role trhu, je absurdní. Je otázka, zda v této věci hrají propagátoři trhu rovnou hru. Jinak by totiž museli prosazovat objektivní kontrolní mechanismy (např. inspekce nezávislými institucemi, maturity jako v SRN), které by umožnily včas zajistit kvalitu práce. Opak je však pravdou. Jsou spokojeni se stavem, kdy jediným kritériem je známka a spokojenost žáků, resp. rodičů. Kam to může vést, je zřejmé. K dosažení tohoto cíle stačí většinou snížit nároky na pracovitost, pracovní disciplínu, na dovednosti a znalosti (a omezit výuku obtížnějších předmětů jako je matematika a přírodní vědy). To jsou ale právě ty vlastnosti a znalosti, které jsou v moderní společnosti nejvíce třeba. Matematika, informatika a přírodní vědy jsou klíčové pro většinu vysokoškolských směrů studia a také pro uznávání našich maturit v budoucnu v zemích ES. Opomíjení trendů ve školství v Evropě nemůže nevyvolat další pochybnosti.

Je pozoruhodné, že výše uvedené tendence komercializace a současně nedostatečné (veřejné) kontroly jsou podporovány některými vlivnými stranami a vysokými státními úředníky (kteří čas-

to hrají spíše ve prospěch stran než dětí). Jen tak si lze vysvětlit, že se rodiče nemohou dozvědět např. to, jak jsou absolventi středních škol úspěšní v prvním roce na vysokých školách (jedno z možných objektivních kritérií).

Soukromé školy, které u nás nemají tradici, jsou zvláštní problém. Z výše uvedeného plyne, že zatím není záruka, že pracují lépe než státní. To se asi časem změní. Dlouhodobý problém je v tom, že jsou dostupné jen majetným. Pokud se jako ve Velké Británii vytvoří situace, že absolvent státní školy bude mít malou šanci, dojde k rozsáhlé ztrátě talentů z nižších vrstev, a tedy i k plýtvání klíčovými bohatstvím národa. Zde je možná jedna z příčin úspěchů SRN a Japonska, kde to tak daleko dojít nenechali.

Současnou kampaň za změny ve školství lze tedy v mnohém charakterizovat jako kampaň proti vzdělanosti. Opomíjení všeobecně známých faktů o důsledcích některých návrhů může mít racionální důvod. Možným cílem může být podpořit zájem o soukromé školy prostřednictvím devastace státního školství. Pak mnohým nezbude než posílat své děti do soukromých škol - s výše uvedenými dlouhodobými efekty. Co na tom, že u nás bude mnoho poloanalfabetů. Účel světí prostředky.

Mohou státní školy obstát v konkurenci se školami soukromými? (M.Kubínová, Praha)

V poslední době se velmi často píše a hovoří o netradičních formách práce, které jsou uplatňovány na soukromých školách. Mohou něco takového nabídnout svým žákům a jejich rodičům státní základní školy? Jsem přesvědčena, že ano. Dokonce si myslím, že dříve či později to budou nuceny učinit, aby obstály v konkurenci. Potom budou jistě ve výhodě ty školy, které už nyní mají za sebou určité zkušenosti. Mezi takové školy bude patřit určitě i ZŠ Meteorologická v Praze 4 - Libuši, kde se v současné době uskutečňuje několik projektů, které mají všechny společného jmenovatele - organizovat vyučování tak, aby se do něj mohli aktivně (v plném smyslu slova) zapojit všichni žáci. Jsem moc ráda, že se mohu na jejich přípravě a realizaci podílet, a že spolu se mnou poznávají nové metody a formy práce i naši studenti - budoucí učitelé.

Na této škole je mimo jiné široce využíváno diferenciací, a to vnější i vnitřní. Diferencujeme ne podle nějaké šablony, ale vždy s ohledem na konkrétní situaci v daném ročníku, v dané třídě. Přitom všechny skupiny považujeme za rovnocenné, všem se snažíme věnovat maximální pozornost.

Sama se podílím na uskutečňování projektu, který se v tomto školním roce týká diferenciací v 7. ročníku, kde jsme na počátku školního roku rozdělili žáky tří tříd podle jejich zájmu a podle studijních výsledků do tří pracovních skupin na vyučování matematice a českému jazyku (skupiny pro oba předměty nejsou záměrně totožné). Při vyučování v ostatních předmětech zůstávali žáci ve svých původních kmenových třídách.

Snad nejlepší výsledky (ale ne ve smyslu hodnocení známkami) přinesla diferenciací ve skupině žáků s nejslabším prospěchem z matematiky a bez zájmu o ni. Mnozí žáci prožili při takto uspořádaném vyučování, kde klademe důraz na individuální práci se žáky a upevňování základních matematických dovedností a vědomostí,